

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

CHRISTIANSTADS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1857.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Christianstads Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifna Femårs-berättelse för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

CHRISTIANSTADS LÄN

TILL

KONGL. MAJ:T

i underdänighet afgifna

FEMÅRS-BERÄTTELSE

för åren 1851, 1852, 1853, 1854 och 1855.

STOCKHOLM, 1857.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

KONGL. BOKTRYCKARE.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
§ 1. Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
§ 2. Invånare.....	4.
Folkmängd.....	4.
§ 3. Näringar.....	5.
Jordbruket.....	5.
§ 4. Politisk Författning.....	10.
Kammarverket.....	10.
§ 5. Städer.....	14.
Christianstad.....	14.
Engelholm.....	16.
Cimbrishamn.....	17.

Tabellbilaga

Tabell för Landet inom Christianstads Län

Tabell för Städerne inom Christianstads Län

**Underdånig berättelse om tillståndet i stati-
stiskt och ekonomiskt hänseende inom
Christianstads Län för åren 1851, 1852,
1853, 1854 och 1855.**

§ 1.

Länets allmänna beskaffenhet.

Christianstads Län består af 10 härader med 3 städer och 150 socknar, deribland likväl inberäknade socken-andelar, tillhörande socknar i angränsande Län, och är indeladt i 4 fögderier med 22 länsmansdistrikter, deraf likväl det ena, omfattande hela Bjäre härad, kommer att till två fördelas. Länet var tillföre vidare indeladt i fyra domsagor, nemligen 1:o Norra och Södra Åsbo samt Bjäre häraders; 2:o Östra och Vestra Göinge häraders, 3:o Willands, Gerds och Albo samt 4:o Ingelstads och Jerrestads, hvartill hörde Ljunits och Herrestads härader i Malmöhus län; men, enligt sednaste regleringen, äro Länets härader nu indelade i fem domsagor, deraf Norra och Södra Åsbo samt Bjäre härader utgöra en, Vestra Göinge härad en, Östra Göinge och Willands härader en, Gerds och Albo härader en samt Ingelstads och Jerrestads härader en; dock kommer Östra Göinge härad icke att förenas med Willands, hvilket seduare för närvarande förestås af särskild tillförordnad domhafvande, förr än nuvarande ordinarie domhafvanden i Vestra och Östra Göinge härader afgår.

För öfrigt har Länet till yttre eller inre beskaffenhet icke undergått annan förändring än den, som åstadkommits genom nya odlingar, väganläggningar och andra allmänna arbeten, för hvilka här nedan under särskilde titlar redogöres.

§ 2.

Invånare.

1850 års folkmängd i Länet uppgick till 185,185. År 1855 funnos:

På landet: Skattskrifne	98,766.
» Skattfrie, inberäknad gemenskapen af indelta arméen	86,321.
I städerna: Skattskrifne	5,264.
» Skattfrie, värfvade arméen inberäknad	3,362.
	<hr/>
	Summa personer 193,713.

och har således under senaste fem åren folkmängden ökat med 8,528 personer. Tillökningen har dock i verkligheten varit större, enär ett icke obetydligt antal personer utflyttat dels till Amerika och dels under de senaste två åren till Danmark. Hågen för utflyttningen till Amerika synes hafva varit störst under året 1854. Antalet af personer, för hvilka pass till Amerika utfärdats och som antagits der ämna kvarstanna, utgjorde:

år 1851	110.
» 1852	218.
» 1853	229.
» 1854	653.
» 1855	132.
	<hr/>
	Summa 1,342.

Största delen har bestått af arbets- och tjenstefolk, men tillfällena hafva icke varit få, då bönder, hvilka här befunnit sig i god ekonomisk ställning, realiserat sin så fasta som lösa egendom och med hustrur och barn dragit åstad okände öden till mötes. Grunden för denna utflyttningshåg torde i allmänhet mindre böra sökas i de utflyttades missbelåtenhet med deras ställning här i landet, än i deras inbillade förhoppning, att utan särdeles ansträngning i den nya världen hastigare komma till ett större västånd; en förhoppning, som oftast blifvit gäckad. Orsaken till de två senaste årens tjenstehjonsutflyttningar till Danmark skönjes hufvudsakligast uti derifrån utskickades tilltag att i länet anställa en slags tjenstehjons-värfning, hvarom de i Länets tidningar införde annonser, smyckade med fördelaktiga anbud, kungjort och såmedelst, särdeles å tider näst före flyttningsterminerna, ingifvit en mängd tjenare af båda könen håg att, med försakande af icke ofördelaktiga tjänster här i landet, hos nämnde utskickade antaga städja till tjänster å obestämda orter i Danmark.

Detta förhållande kan väcka farhåga icke allenast i det afseende att friska arbetskrafter, för hvilkas användande här i Länet tillfällen icke saknas, blifva undandragne, utan äfven med hänseende dertill, att, äfven om man bör hoppas att en del af de utflyttade genom ordentlighet, flit och sparsamhet kunna bereda sig en tryggad bergning för framtiden, det dock med sannolikhet kan antagas att de öfrige efter flere års förlopp med försvagad helsa eller utlömda krafter återkomma till fäderneslandet och öka antalet af församlingarnes fattigpersonal.

Välståndet hos allmogen har under de senast förflutna två åren ökats, en följd af goda årsväxter i förening med högt stegrade priser på alla slag af landtmanna-produkter. Detta förhållande ådagalägges äfven genom minskningen i anhängiggjorda lagsökningsmål, hvilkas antal sistlidet år var omkring hälften mindre än under åren 1851 och 1852 samt ännu mycket mindre än för år 1853, då de uppgingo till högsta antalet. Ett ungefärligt lika förhållande företer sig i afseende på antalet af de under desse år genom utslag afgjorde lagsökningsmålen, äfvensom beträffande de skuldebellopp, som till betalning blifvit ådömda. De egentligen arbetande klasserna kunna anses befinna sig på enahanda ståndpunkt som tillföre, enär i samma mån arbetslönen stigit, lefnadskostnaderna blifvit större.

Folkets moralitet står, om än ej på någon särdeles hög, dock på sådan ståndpunkt, att anledning till bekymmer i detta afseende icke är för handen, och den sig allt mer utvidgande folkundervisningen skall utan tvifvel med tiden afhjelpa hvad man ännu i vissa delar kan beklaga. Fyllerilåsten har aftagit och i följd deraf äfven brotten.

§ 3.

Näringar.

Hufvudnäringen, jordbruket, har förkofrat sig ej mindre genom nyodlingar, än äfven och isynnerhet genom ett förbättradt brukningssätt. Väl är detta senare ännu långt ifrån allmänt; i thy att bonden med en slags förkärlek vidhåller det gamla och icke rätt fattar fördelarne af vaxelbrukets användande och begagnande af trädesjord och artificiella föderväxter, men den tid torde icke vara allsäggen, då han nödgas följa deras exempel, som af jorden draga den högsta möjliga fördel, emedan, i anseende till det alltjeuut stigande jordvärdet, en större produktion måste frambringas, så vida jordägaren skall hafva sitt bestånd. Till åtskillige odlingsföretag har allmogen blifvit uppmuntrad genom råd och undervisning af de agronomer, som, på statens bekostnad, å särskilde tider besökt Länet. I nordli-

gaste delen af Länets inom Östra Göinge härad, hvarest spanmåls produktionen hittills icke varit tillräcklig för invånarnes behof, har under senare åren utdikning af flere myror och mossar blifvit företagen med bidrag af allmänna medel, och detta kommer utan tvifvel att lända orten till icke ringa fördel, helst det verkar till efterföljd af dem, som icke kunnat inse nyttan, och i det hela bidrager till fyllande af ortens behof. Hufvudsädena äro råg och korn samt potates, äfvensom hafre, ehuru i mindre mån. Der jorden därför finnes tjenlig tilltager hvete-odlingen. I skogstrakterna begagnas vår-råg. Ärtor, vicker och blandsäd utsår landtmannen hufvudsakligast för eget behof. Under de år, denna berättelse afser, har potates-sjukan väl på en del ställen uppträdt, men dock i betydligt lindrigare grad, än tillföre. Potates-odlingen rättar sig efter bränvinstillverkningen samt ökas och minskas i samma mån som denna, allmogens på många ställen i Länets väsendtliga binäring. Väl syntes under sistlidet år, då den nya bränvinstillverknings-författningen trädde i tillämpning, som skulle denna näring till en del öfvergifvas af allmogen med mindre jordbruk, enär den ansåg sig deri icke kunna konkurrera med de större brännerierna, men denna åsigt torde komma att få gifva vika, enär sistlidet års erfarenhet berättigar till antagande att, i anseende till beskattnings-beräkningen, de mindre brännerierna kunna drifva handteringen proportionsvis billigare än de större. Bränvinstillverkningen i Länets bedrefs sistlidet år vid trettioåtta större brännerier, deraf endast sex voro i gång hela den tillåtna bränningstiden, samt under första bränningsmånaden vid 503 och under den andra vid 992 mindre brännerier. Vid de större tillverkades 428,541 $\frac{3}{4}$ kannor och för de mindre har skatt blifvit erlagd för en beräknad tillverkning af 565.790 $\frac{3}{4}$ kannor.

Ladugårdsskötseln har ännu hos allmogen icke vunnit den förkofran, som man borde vänta till följd af de å kreatur högt uppdrifna prisen. Å större egendomar bedrifves den deremot med fördel och väl; och äro kreatur af goda racer på flere ställen anskaffade.

Stallfodring i dess rätta och vidsträckta bemärkelse har icke hittills vunnit insteg hos allmogen, men i den mån odling af foderväxter och rotfrukter hinner tilltaga samt de nu på många ställen vidsträckta svaga betesmarkerna blifva upptagna, kommer säkerligen ladugårdsskötseln att vinna framsteg äfven hos allmogen. Den elakartade lungsjukan, som under åren 1847, 1848, 1850 och 1851 hemsökte flere delar af Länets, har sedermera lyckligtvis icke förmärkts, och i allmänhet har icke heller någon annan sjukdom bland boskapen under senaste fem åren lagt hinder för omtanken om ladugårdsskötseln.

Fårafveln befinner sig i allmänhet på låg ståndpunkt, men på några större egendomar finnas schäferier af ädlare racer, hvilka väl vidmakthållas.

Hästafveln kan icke anses försummad och den inhemska racen är god. Äfven på hästskulptur äro priserne på sednare åren högt uppdrifne. På ett och annat ställe i Länet har tidtals uppkommit rots-sjukdom, men den har lyckligtvis icke blifvit särdeles spridd, emedan de af sjukdomen angripne kreaturen genast blifvit dödade.

Beträffande kreaturssjukdomar i allmänhet, skulle de dels icke få den framfart, som under närvarande förhållanden kan vara att befara, dels icke afskräcka kreatursägaren från att, i samma stund något af dess skulptur insjuknar, derom göra vederbörlig anmälan, om inrättningar och föreskrifter funnos, hvarigenom icke allenast Länsstyrelsen berättigades att, efter sig företeende omständigheter, förordna om dödade af alla å ett ställe, der smittosam sjukdom yppas, befintlige skulptur af det slag, som af sjukdomen kunna angripas, för att såmedelst qväfva smittan i dess början, utan äfven kreatursägaren betryggades med ersättning för förlusten af de icke angripne kreaturen. För närvarande får, emot ägarens vilja, skulptur dödas först sedan vederbörande djurläkare förklarar att det är med fullt utbildad smittosam sjukdom behäftadt. Under tiden fortplantar sig smittan från det ena kreaturet till det andra, oansedt de föreskrifter om försigtighetsmått och förbud mot sjuka kreaturs sammanvaro med friska, som städse meddelas. Förbuden öfverträdas och den felande blifver fälld till ansvar; men emedlertid sprides smittan och ändamålet med föreskrifterna förfelas.

Till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 1 Oktober 1851 uppgjordes för Länet förslag till reglemente för ett försäkrings-bolag mot förluster genom den bland skulptur då gängse elakartade lungsjukan, och sedan detta blifvit af Eders Kongl. Maj:t den 6 Oktober 1852 stadfästadt, skedde innan årets utgång anteckningar till delaktighet i bolaget till minimi-beloppet af ansvarighetssumman 500,000 R:dr rgs, hvadan bolaget inom föreskrifne tiden blef bildadt, men dess verksamhet är inskränkt till nyssnämnde sjukdom.

Bergsrörelse bedrifves endast vid Andrarums alunbruk, hvarest tillverkningen i medeltal uppgått årligen till 1,400 tunnor, afyttrade efter 12 R:dr banko tunnan. Vid detta bruk sysselsättas omkring 100 personer, som jemte deras familjer der halva deras utkomst.

Binäring i Länets nordostliga del består hufvudsakligast af handel med byggnadstimmer och bräder samt tjära och beck. Från en del socknar afsättas äfven smiden af egen tillverkning, laggekär, kistor och mattväfnader af nöthår. Å kusterne idkas fiske och mindre sjöfart. I Åsbo härader tillverkas icke obetydligt linne och blångarnsväfnader, deraf stora partier afyttras vid de årliga marknaderne der å orten.

Landthandeln i öppna salubodar har å de trakter af Länet, der sådan författningenslignigt får äga rum, tilltagit, och om medgifvas måste, att å orter, belägne af-

lägse från stad, det är fördelaktigt för invånarne att erhålla sina förnödenheter på stället, bör äfven antydast, det lättheten att erhålla varor, mera hänförliga till lyxens, än nödvändighetens fordringar, på samma gång den medtager arbetarens ringa tillgångar, verkar till mindre begärighet efter ortens egna tillverkningar.

Med undantag af pappersbruket Klippan, hvars verksamhet i senare åren blifvit betydligt utsträckt, äro fabrikerne samt särskilda verk och inrättningar i Länet icke af särdeles betydenhet, men de som finnas äro af nytta för ortens invånare. Handtverkerierne bedrifvas å landet till största delen af personer, som icke vunnit särdeles fullkomlighet i yrkena, hvadan framstående förbättringar i denna näringsgren icke skönjas. De så kallade gerningsmännens antal är ej obetydligt.

Den näringsgren, som bedrifvits medelst kroghållning å landet, har blifvit betydligt inskränkt i följd af senaste författningen angående försäljning af spirituösa drycker. Under sistlidet är blefvo i Länet tillåtna endast femton utminuterings- och tjugutre utskänkningsställen. Till en början förorsakar väl detta tillökning i lönnkrögeriet, hvilket dock torde blifva qväfdt genom tillämpningen af de strängare straffbestämmelserne.

Skog finnes hufvudsakligast å hemman af fräsenatur, särdeles å de större säterierne. En ordnad skogshushållning har blifvit införd på flere af desse senare, hvilken för framtiden torde lemna välgörande resultat. I allmänhet torde kunna antagas att Länets behof af så väl ved som byggnadstimmer erhålles från fräseegendomarne. Bokskogarne äro de hufvudsakligaste, men äfven ekeskogen, som finnes på åtskilliga ställen, är vårdad. Plantering af tallskog har i senare tider tilltagit. Å mindre hemman, der den vidt utsträckt bräuvinsbränningen medtagit mycket bränsle, kan skogen anses hafva i senare tider mycket aftagit, men lika menligt inflytande på skogarne har skiftesstadgarnes tillämpning haft, dels emedan skogsrödjning måst ske för vinnande af utrymme till odling och dels hufvudsakligast derigenom att skogslotterne oftast kommit i andra ägares händer, men afbrukningen förbehållits förre ägaren under vissa år. Skogsbrist i Länet kan icke i allmänhet sägas vara för hand, men om icke allmänt en bättre hushållning med skogarne vidtages, kan sådan i en icke allägsen framtid vara att befara.

Lands- och härads-allmänningsskogar finnas icke i Länet och endast en sockenallmänning. Flygsöndsfält med skog, stående under allmän uppsigt, finnas: utmed östra kusten två små parker vid Åhus i Willands härad, innehållande tillsammans 139 tunnland; två parker dersammastädes under benämning Espet, deraf gamla Espet innehåller 141 tunnland och nya Espet 606 tunnland, hvilka äro till traktuggning indelade; ett fält vid Yngsjö i samma härad, bestående af 1,924 tunnland, hvilket

hvilket dock endast till en del är skogbevuxet; på Länets vestra kust vid Engelholm fyra flygsandsplanteringar, innehållande tillsammans 1,662 tunnland, hvilka i likhet med Espet äro till traktthuggning indelade, samt vid Magnarp i Bjäre härad 60 tunnland, vid Wejby i samma härad 120 tunnland och vid Torekow i samma härad 109 tunnland, å hvilka dock endast späd och liten plantering finnes. I Löderups och Borrbys socknar af Ingelstads härad finnas äfven flygsandsfält af stort omfång, men de derå gjorde planteringar hafva icke kunnat fredas.

Skogen å planteringarne vid Espet och Engelholm, bestående hufvudsakligen af furu, är af god beskaffenhet, men i anseende till skogsbetjeningens otillräcklighet och de högst obetydliga fördelar, dem han tillförsäkras, är fredhållningen icke så god och ändamålsenlig, som man skulle önska. Åverkan förekommer således ofta. Särdeles menligt inflytande verkar den omständigheten, att jordägarna till en del af fälten icke äro helt och hållet afhände brukningsrätten och således, icke ägande nog omtänka för skogens bevarande, i icke ringa mån försvåra fredandet.

I och för lätnad i kommunikationen äro med bidrag af allmänna medel en del vägförbättringar dels redan verkställda, dels under arbete och dels tillämnade. Utgräfning af två mellan Åby, Östra Ljungby och Åstorps gästgifvaregårdar belägne svåra backar är under arbete. Till kostnaden därför, upptagen till 6,050 R:dr, har Eders Kongl. Maj:t i nåder beviljat ett statsbidrag såsom anslag af 4,033 R:dr 16 sk. Till förbättring medelst makadamisering eller förändring till chaussée af den del utaf landsvägen från Christianstad till Härlöf, som löper emellan Långebro och Härlöfs smedja, har Eders Kongl. Maj:t liksom nådigst beviljat ett statsanslag af 8,000 R:dr. Arbetet, beräknadt att kosta 12,796 R:dr 18 sk. 3 rst., är under iunnevarande år redan verkställt och medför en oskattbar fördel för orten, helst vägen i dess gamla skick var särdeles svår att vidmakthålla.

Till ombyggnad af den här vid staden belägne öfver Helge å ledande bro, hvilken hittills underhållits af Gerds, Willands, Albo, Östra och Vestra Göinge härader i Christianstads samt Färs och Frosta härader i Malmöhus län, emellan hvilka och Christianstads stad dock tvist uppstått angående framtida byggnads- och underhållsskyldigheten, hvilken tvist, i första instansen afgjord genom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i nämnde två län gemensamma utslag den 17 Augusti sistlidet år, för närvarande är beroende på Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-kollegii pröfning, hafva Rikets senast församlade Ständer anvisat ett statsbidrag af allmänna medel å 100,000 R:dr banko, deraf en tredjedel utan återbetalningsskyldighet. Villkoren för tillgodonjutande af detta bidrag äro att ombyggnaden skall verkställas efter en af chefen för södra väg- och vattenbyggnads-distriktet uppgjord plan med förslag

till jernbro och att arbetet skulle påbörjas under innevarande år; men, oaktadt flere sammanträden blifvit hållne, hafva de brobyggnadsskyldige eller någon del deraf ännu icke kunnat besluta sig för arbetets utförande på föreskrifne vilkor. Det synes således som skulle de försaka deras fördel.

Följande väg-anläggningar och förbättringar komma att under innevarande år påbörjas, likaledes med bidrag af allmänna medel, nemligen emellan Wanneberga, Sösdala och Röinge gästgifvaregårdar med anslag af 23,566 R:dr 32 sk. samt emellan Röinge och Tyringe gästgifvaregårdar och vidare till Norra Åsbo härads gräns med anslag af 7,200 R:dr. Utförandet af dessa arbeten är öfvertaget af tre särskilda bolag.

§ 4.

Politisk Författning.

Kammarverket. I följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse den 11 Maj 1855, angående de i ordinarie räkntan ingående persedlars omsättning och förenkling samt i sammanhang dermed utfärdade författningar, hafva persedelrännarna inom Länet blifvit förvandlade i spanmål och penningar; dock är Landshöfdinge-embetet icke nu i tillfälle att afgifva redogörelse huru denna förvandling utfallit, helst fögderiernas special-räkningar ännu ej inkommit. I öfrigt torde, såsom under sistlidne fem åren timade förändringar, här böra anmärkas att 14 $\frac{5.833}{29.376}$:dels hemman, 61 hela och 2 halfva fisken blifvit till skatte försålde, deremot ett halft mantal nr:is 1 och 2 Hälshult, jemlikt Eders Kongl. Maj:ts nådiga dom den 6 Dec. 1853, återgått från skatte till krono; att hemmanet N:o 4 $\frac{1}{4}$ mantal Mjölkalånga, till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 13 December 1853, upphört att vara bohemman för häradskrifvaren i Östra och Vestra Göinge häraders fögderi, samt att 144 jordlägenheter, 2 fisken, 38 nya qvarnar, innehållande tillhopa 72 par stenar, och 3 grynverk, samt 29 par stenar och 12 grynverk, inlagde i förut skattlagde qvarnar, undergått skattläggning.

Beträffande skiftesverket, så hafva de fleste af länets större byar och samfundligheter undergått en- eller laga skifte. Åboklyfningar, sämjedelningar, ägo-utbyten samt stängsel- och vägdelningar utgöra således de hufvudsakligaste göromålen för landtmätaren. Den af Eders Kongl. Maj:ts nådigst medgifna nedsättning i mantalet för hemmansklyfningar, utan föregående undersökning om besutenhet, medför för mången mindre bemedlad lättnad vid anskaffandet af eget hem. Minskningen i allmänhet i landtmäteriförrättningar har vållat, att länets landtmätare icke hafva full

sysselsättning och att de i följd deraf befinna sig i en mindre gynnsam ställning. Personalen är numera för stor. Både för allmänheten och för landtmätarne skulle utan tvivel med fördel vara förenligt, om ett mindre antal landtmäritjenstemän med lön på stat tilldelades vissa distrikter i Länets. Ej mindre göromålen gång än desse tjenstemäns ställning till allmänheten skulle derigenom tillskyndas vinst.

Politi. Menighets- och municipal-bestyrelserne synas väl hafva blifvit något mera hemmastadde i göromålen, men de kunna dock icke i allmänhet anses uppfylla fordringarne. Detta bör likväl icke förtänkas, då i betraktande tages, å ena sidan, den kännedom af de många särskilda författningar, som i förening med skrifkunnighet erfordras för att som sig bör kunna rätt handhafva ärendena, och å den andra, folkundervisningsverkets tillstånd på en tid, då de af allmogen, som nu äro medlemmar af kommunalstyrelserne, erhöilo deras uppfostran. Mången anser också befattningarne särdeles besvärlige och söker undandra sig desamma, än af ett, än af annat skäl, deribland oftast föreburen oförmåga; och att detta skäl icke alltid är sökt, bevisas af sättet, hvarpå ärendena stundom behandlas. Å ställen, der pastorerna taga verksam del i ärendenas behandling och hålla dem inom rätta gränser, gå de bättre och jernare. Det är emellertid af särdeles stor vikt, att kommunalstyrelserne med allvar ingripa i sådana åtgärder, som befordra ordning och skick inom kommunerne, emedan anspråken på ordningens upprätthållande och skydd för person och egendom icke kunna fyllas af de på stat allönade tjenstemännens otillräckliga krafter, om icke desse understödjas af kommunerne sjelfve.

Folkundervisningen, ordnad i öfverensstämmelse med nådiga stadgan derom, går framåt. Många af Länets församlingar hafva varit i åtnjutande af statsbidrag för skollärares allönande.

De tillfredsställande resultater, som i senast afgifne berättelsen angåfvos såsom medförde af nya fattigvårds-lagstiftningen, hafva fortfarande visat sig. Det förut vidt utgrenade kringstrykandet har betydligt förminskats. Vål förekomma ännu esomoftast fall då lösa personer måste upptagas å orter, till hvilka de icke höra, men sådant får icke tillskrifvas fattigvården, utan hellre dels lynnet hos de personer, som, födde och uppfödde under en tid då deras föräldrar förde ett kringstrykande lif, finna ett slags tvång i stadigvarandet inom en församling, och dels på vissa orter vederbörandes underlåtenhet att med tillbörlig noggrannhet handhafva stadgandet i nådiga kungörelsen den 13 Juli 1853 angående tillsynen öfver försvarslöse personer. Huru kringstrykandet aftagit, visar sig af det förhållande, att då till länsfängelset tid efter annan inkomne, för obehörigt kringstrykande upptagne personers antal utgjorde för åren 1845, 1846 och 1847 efter medeltal 340, har det under de tre senast förflutne åren endast uppgått till 200 efter medelberäkning.

Fattigvården, sådan den nu är ordnad, kräver stora uppoffringar af församlingarne endast för afhjelpande af verkliga behofver, men icke förty förekomma ofta klagomål öfver dels vägradt och dels för ringa understöd. Hälten af dylika klagomål äro endast kommunerne sjelfve i tillfälle att rätt bedöma, men oftast torde de vara föranledde af lättjefulla personers liknöjdhet att sjelfva skaffa sig uppehälle, i det de trösta sig vid tanken att kommunerne skola skaffa dem antingen arbete eller underhåll. Afhjelpandet häraf beror på kommunerne sjelfve, emedan, om de rätt ordna angelägenheterne i desse delar, de numera, genom ofvan återopade kungörelse, äga makt att tvinga den liknöjde, som med arbetskraft är begåfvad; men i allmänhet blifva dylika frågor icke väl behandlade, emedan en del kommuner ofta, i stället för att handla i öfverensstämmelse med författningens föreskrifter, endast till länsfängelset insända individerne och öfverlemna dem till Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes behandling; dock kan man äga hopp om bättre ordning härutinnan, sedan vederbörandes inom socknarne uppmärksamhet derå blifvit fästad.

Helsovården i Länet har under de förflutne fem åren blifvit besörjd af 2 ordinarie och 1 extra ordinarie provincial-läkare, med stationer i länets tre städer. Under innevarande år har tillkommit en extra provincial-läkare med station i Broby af Östra Göinge härad med detta och Vestra Göinge härad till distrikt, äfvensom en distriktläkare för fyra socknar af Willands härad, hvilken af församlingarne sjelfve aflönas. Dessutom finnas i Länet stationerade flere militär-läkare.

Länets lasarett och kurhus är förlagdt här i staden och har 100 frisängar att erbjuda, hvilka oftast äro upptagne. Två läkare äro der anställda.

Helsotillståndet i Länet har i allmänhet varit godt. Endast i en församling, nemligen Köpinge i Ingelstads härad vid gränsen åt Malmöhus Län, härjade kolera-farsoten år 1855; för öfrigt har Länet lyckligen varit från denna farsot förskonadt, likväl med det undantag att den sistlidet är uppträdde å Balkmölle fiskläge.

Länet har sedan år 1852 varit i saknad af ordinarie läns-djurläkare, och oakadt lönen från och med sistlidet år blifvit förhöjd, har sökande till platsen icke anmält sig. Tjensten bestrides af Kongl. Vendes artilleri-regementes här i staden stationerade djurläkare, som uppbär lönen såsom arfvode. Till biträde i Länets från residenstaden aflägsna trakter begagnas oftast der stationerade squadrons-häst-läkare från de skånska kavalleri-regementerna.

Då senaste femårs-berättelsen afgafs var gästgifveriskjutsen på nio ställen i Länet ställd på entreprenad. Kontrakterne derom upphörde den 1 Juli sistlidet år, hvarförinnan åtgärder vidtogos för förnyandet deraf, men endast vid fem stationer har entreprenad å nyo kunnat tillvägbringas. Om skjutsentreprenader skola medföra ömsesidig fördel för de skjutsskyldige och för de resande, så böra de inrättas

vid hvarje gästgifvaregård och kostnaden därför fördelas å samtliga skjutsningsskyldige i Länet samt inrättningarna blifva permanente, så att jordbrukaren kan helt och hållet aflägsna tanken på skjutsbördan. Den i senare tider betydligt ökade skjutsåtgången för snäll- och paketposters fortskaffande hvilar tungt på reservlagen och allmän klagan deröfver förspörjes från de skjutskyldiges sida. Försök hafva blifvit gjorde att genom särskilde beting förskaffa skjuts för nämnde poster, men anspråken på skjutslega hafva varit så höga, att de af poststyrelsen ansetts icke kunna antagas. Gästgifveriskjutsningen anses numera i allmänhet för ett svårt onus, och förekomma således allt som oftast frågor om reservlagens förstärkning, men dervid kan icke särdeles mycket vinnas, emedan få ställen finnas, der icke till reservlagen äro anslagne de fleste af sådana disponible hemman, hvilkas belägenhet det medgifver.

Brandstodsföreningar i Länet, så väl härads- som fögderivis, fortgå i verksamhet och vinna allt mer förtroende, till stor nytta för så väl det allmänna, som den enskilde.

Länets sparbank åtnjuter fortfarande stort förtroende. Vid 1850 års slut var dess ansvarighetssumma 742,103 R:dr 27 sk., hvilken ökats, så att den vid 1854 års slut utgjorde 814,051 R:dr 44 sk. banko. Den drifver en ganska betydlig lånerörelse och har filial-kontor på sju särskilda ställen i länet.

Sparbanker finnas dessutom inrättade, en i Östra Göinge härad och en i Vestra Göinge härad, hvarest icke obetydliga insättningar göras och hvilka å desse orter utöfva ett välgörande inflytande, i det hos individerne allt mer och mer inpräglas tankan på skyldigheten för en hvar omtänksam att söka betrygga sin framtid.

Den år 1854 i Christianstad inrättade filialbank har medfört en betydlig lättnad i penningrörelsen och begagnas med stor fördel, särdeles af affärsmän. Äfven mången af allmogen har lärt sig inse fördelarna af sådan inrättning, och begagnar der både kreditiv samt upp- och afskrifningsräkning. Bankens lånerörelse är äfven ganska betydlig och den har allt i sin mån bidragit till det ökade jordvärdet.

De till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga cirkulär den 30 November 1849 vidtagne åtgärder, afseende förändring i krono-brefbäringens utgörande, föranledde att detta bestyr i fem af Länets härader blef upplåtet till entreprenörer å bestämde stationer; hvaremot då de brefbäringsskyldige i öfrige häraderne åstundade att vid förut för kronobrefbäringens utgörande gällande grunder måtte förblifva, dervid tills vidare fått bero.

Till underdånig följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga stadga, angående sjerdingmän, den 1 Juni 1850, vidtogos åtgärder för reglerande af befattningarnes bestri-dande. Endast för 27 af Länets socknar tillvägbringades öfverenskommelser om

antagande af visse personer dertill emot bestämd aflöning. Öfrige socknarne önskade dels att med sjerdingmännens tillsättning skulle förhållas som tillförene och dels att befattningarne skulle bestridas i tur af dem, som enligt lag dertill äro skyldige; och dervid har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande låtit bero. Alla socknarne indelades i distrikter sålunda, att af fyra socknar sammanslogos två och två till ett, en socken delades i sju, en i sex, åtta i fyra, sju i tre och fyratioen i två distrikter hvardera; hvaremot de öfrige kommo att bestå hvardera af ett distrikt.

Sedermera halva, till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse den 9 Augusti 1851, visse med bestämd aflöning försedde sjerdingmän blifvit å några flere ställen antagne.

Angående läns-cellfängelset här vid staden får Landshöfdinge-embetet till alla delar återropa hvad senaste berättelsen derom innehåller, emedan förändring under sistförflutne fem åren icke inträffat med hänseende till deri omnämnde förhållanden. Den enda och väsendtliga olägenheten att fångar för undergående af ransakning måste forslas till och från häradsfängelserne kvarstår. Ordningen inom fängelset har varit god och rymning derifrån har ej förefallit.

§ 5.

Städer.

Christianstad: folkmängden har sedan 1850 ökats med 703 personer. Enligt mantalslängden för sistlidet år finnas i staden och de under dess jurisdiktion lydande byarne Näsby och Nosaby samt en del af Åhus 5,835 personer, deraf äro skattskrifne 3,671 och skattfrie 2,154; tillhörande af de skattskrifne 115 Kongl. Vendes artilleri-regemente och 92 Kongl. Norra skånska infanteri-regementet.

Undervisningsverket besörjes vid en trivial-skola och dermed sedan 1850 förnådde apologist-skolan, en lancaster- eller folkskola, en flickskola, en garnisonsskola och en fattigskola, alla ändamålsenligt ordnade; dock synes lärarnes antal vid trivial-skolan vara för ringa, med hänseende till det betydligt ökade antal lärjungar.

Näringarne bestå i handel, handverk och fabriker. Handeln har särdeles under de senaste två åren ökats, anledningen hvartill måste vara hamnens vid Åhus fullbordan och segelledens deremellan och staden återställande, hvilka arbeten för staden medfört en kostnad af 153,394 R:dr 7 sk. 6 rst. banko. I och för segelledens öppnande genom Hernestads grift har ett stats-anslag å 13,333 R:dr 16 sk. banko kommit staden till godo. Varutransporten emellan Åhus och staden sker

medelst pråmar, tillhörige ett bolag, som äfven för pråmarnes bogserande och passagerares fortskaffande låtit bygga en för segelleden lämpad ångbåt.

Stadens inkomster af tolag, hamn- och bropenningar, harlast, mätare- och vågpenningar hafva under senare åren stigit, så att de för sistlidet år utgjorde i tolag 2,489 R:dr 26 sk. 5 rst och öfrige inkomster 10,714 R:dr 19 sk. 4 rst. banko.

Stadens handlande tillhörige fartyg bestå af en brigg, fyra skonertar och tre slupar af tillsammans $275\frac{60}{100}$ svåra lästers drägtighet.

Sistlidet år funnos i staden 135 mästare, 180 fabriks- och handtverksge-sällar samt omkring 300 lärlingar. De förstnämnde äro i allmänhet någorlunda välmående och skicklige i deras yrken, men bland dem så väl som i allmänhet af en hvar spörjes klagan öfver de ovanligt högt uppdrifne priserne på lefnadsförnödenheter, här dyrare än på de fleste andre ställen i riket.

Tillämpningen af handels-, fabriks- och handtverks-ordningarne har beredt fördelar åt många näringsidkare.

Den till staden lydande jord innehafves, med undantag af betesmarken, af enskilde och brukas som förr i tegskifte; men, som det redan år 1833 började laga skifte emellan staden samt byarne Näsby och Nosaby numera blifvit i afseende på rågångarne skifteslagen emellan afslutadt, fortgår samma skifte inom nämnde byar, så att de nya skiftena snart nog lära komma att få tagas i bruk och derigenom kommer dessa byars välmåga att betydligt ökas. Jordvärdet har också redan stigit och fortfar allt jemt i stigande.

Skogsprodukternas dyrhet i förening med brist på kapitaler och lämpliga platser har hittills utgjort hinder för anläggning i staden af större fabriker; men sedan, i följd af fästningsverkens rasering och det under sistlidet år emellan Kongl. Maj:t och kronan samt staden afslutade utbyte af jord, staden kommit i besittning af tjenlige byggnadstomter och således ett väsendtligt hinder för fabriksanläggning är undanröjdt, torde den enskilda spekulationen snart nog öfvervinna de öfrige svårigheterna. Nuvarande fabrikerne i staden bestå af 3 garfverier, 5 färgerier, 1 kamakeri, 3 urfabriker, 2 spegelfabriker, 1 tobaks- och 1 vagnfabrik. Tillverkningsvärdet för garfverierne, skötta med åtta arbetare, utgör 8,000 R:dr, för färgerierne med sexton arbetare 12,000 och för tobaksfabriken med nio arbetare 4,000 R:dr banko. Öfrige fabrikerne äro obetydliga.

I staden finnas två boktryckerier, hvarest äro sysselsatte 10 personer.

För sistlidet år voro i staden tillätne 17 brännvins-utminuterings- och 12 utskänkningsställen samt en källare och två konditorier. Rörelsen å utskänkningsställen är ganska betydlig; dock kan med tillfredsställelse nämnas att förtärandet

af spirituösa drycker i senare åren synes hafva aftagit i det öl och bier nu, mer än förr, begagnas. Minuterings- och utskänkings-afgifterne bereda staden en icke obetydlig inkomst.

Fattigvården är organiserad i förening med arbetsinrättning, der fattighjonens arbetskrafter tagas i anspråk. Icke desto mindre medför fattigvården en för stadens invånare dryg beskattning. Uttaxeringen för sistlidet är uppgick till 5,666 R:dr 32 sk. banko, men utgifterne i och för fattigvården och dermed förenad fattigskola stego till 10,000 R:dr samma mynt.

Af allmänna medel har fattiginrättningen årligen erhållit bidrag för försörjning af sådana fattiga, hvilka egentligen icke tillhöra staden. För år 1854 uppgick detta bidrag till 1,248 R:dr banko.

Bevillingsvärdet af de under stadens jurisdiktion lydande fastigheter utgjorde sistlidet år 1,818,306 R:dr 31 sk. 4 rst. banko, och utgjorde samma års bevilling 5,994 R:dr 28 sk. 8 rst. samma mynt.

Staden har skyldighet att underhålla 10 båtsmän, för hvilka vakans-afgift erlägges. Beväringssmanskapets antal uppgår årligen till omkring 40.

Antalet af sistlidet år begagnade bränvinsbränningspannor utgjorde 3, för hvilka erlades tillverkningsafgift med 589 R:dr 16 sk. banko.

Den af Eders Kongl. Majt anbefalldes och nu till stor del verkställdes raseringen af fästningsverken har i stor mån bidragit till stadens så väl försköning som bekvämlighet. Utrymme vinnes till både byggnads- och trädgårdstomter, och efter en följd af år skall utan tvifvel Christianstad räknas till en af landets prydligaste städer.

Engelholm.

Stadens folkmängd utgjorde år 1850 1,190 personer. Antalet har sedan ökat med 242, emedan det för sistlidet år utgjorde 1,432, deraf skattskrifne 829 och skattfrie 603.

Näringsgrenarne äro handel, handverk och något åkerbruk. Handeln är i stigande sedan under de två senaste åren hamnbyggnaden så fortskridit, att farkoster kunnat erhålla skydd. Spanmålshandeln är den betydligaste.

Staden har en författningsenligt ordnad folkskola samt en särskild af borgerskapet för dess barn underhållen skola.

Antalet af fattige, som njuta försörjning, är ringa jemförelsevis med andre ställen.

Ett bränvins-utminuterings- och tre utskänkingsställen funnos i staden sistlidet år.

Staden

Staden aflönar en läkare, och finnas der dessutom stationerade en provincial- och en bataljonsläkare.

Den med bidrag af allmänna medel verkställde hamnbyggnaden, som snart vunnit fullbordan, kommer att tillskynda staden stora fördelar och torde komma att förvandla Engelholm till en icke så obetydlig handelsplats.

Cimbrishamn.

Folkmängdens antal uppgick sistlidet år till **1,359**, deraf **764** voro skattskrifne och **595** skattfrie. Invånarnes vilkor hafva i allmänhet något förbättrats. Hamnbyggnaden, påbörjad år **1842**, men tid efter annan afbruten, dels i följd af olyckshändelser genom stormar och dels i saknad af medel till arbetets fortsättande, blef dock år **1854** fullbordad och den **2** November afsynad och godkänd. Kostnaden har uppgått till **104,252 R:dr 44 sk.** banko, dertill staten bidragit med **51,596 R:dr 32 sk.** såsom anslag utan återbetalningsskyldighet och med lån å **30,000 R:dr.** För byggnadens bestånd fordras årligen förstärkning å grundskiftena, hvilket i förening med lastbryggas uppförande medför kostnader för staden.

Fabrikstillverkningarne hafva något ökats. Vid **4** färgerier, **3** garfverier, **1** tegelbruk och **3** urfabriker hafva varit anställda **54** arbetare, och uppgick sistlidet års tillverkningsvärde till **20,004 R:dr** banko.

Handtverkerierne bedrifvas af **34** mästare, **12** gesäller och **49** lärlingar.

Sjöfart har under senaste fem åren idkats med **14** fartyg af tillsammans **332** svåra lasters drägtighet, hvilka till en del seglat på utrikes orter. Sistlidet år utskippades **33,000** tunnor spanmål.

Staden har en folkskola och en apologistkola. Afgifterne i och för fattigvården uppgå årligen till omkring **600 R:dr** banko.

Den staden tillhörande jord innehåller **676** tunnland, deraf likväl endast hälften är duglig till sädesodling.

Christianstads Landskansli och Landskontor den **30** Augusti **1856**.

På Landshöfdinge Embetets vägnar:

CARL ARCH. OLSON.

A. F. LYCHOU.

TABELL för Landet inom Christianstads Län.

Table with 4 main columns: Hemmantal, Utsäde af, Medelafkastning, and Uppskattningsvärde. Includes sub-headers for Rindad, Aker, Potatis, Hvede, Korn, Havre, and various agricultural products.

Table with 3 main columns: Bevilling, Ständige Räkter, and Bidrag. Includes sub-headers for Efter 4ta Artikel, Efter 2dra Artikel, Kronotonde, Afraf, and various tax and contribution categories.

Christianstads Landskontor den 30 Augusti 1856.

På Landhöfdinge-Embets vägnar:

Carl Arch. Olsson. A. F. Lychou.

Till Berdeltelen öfver Christianstads Län för åren 1851-1855.

